

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

TRAINING OF SPECIAL EDUCATION STUDENTS TO WORK IN TODAY'S CONDITIONS

У статті розглядається проблема підготовки майбутніх педагогів спеціальної освіти з дітьми, які мають особливі освітні потреби, засоби організації освітнього процесу з урахуванням індивідуального підходу; розкрито сутність поняття «професійна підготовка», «індивідуальна освітня траєкторія» та поняття «гнучкість педагогічних знань», що надає можливість покращити якість професійної підготовки педагогів спеціальної освіти на сучасному рівні. Визначено, що відповідно до потреб, які встановлює вища освіта, необхідно формувати у здобувачів вищої освіти вміння знаходити різні шляхи вирішення професійних завдань відповідно до ситуацій, тобто вміння застосовувати гнучкість педагогічних знань. Зазначено, про необхідність підготовки фахівців спеціальної освіти з урахуванням засвоєння теоретичних знань та закріплення їх під час проходження виробничої практики.

На основі аналізу спеціальної літератури було проведено аналіз професійної підготовки фахівця, які надають допомогу дітям з особливими освітніми потребами. Нами у статті подані напрямки засвоєння практичних навичок, знань та умінь при тісному використанні індивідуальній освітній траєкторії у засвоєнні освітніх компонентів. Ми звернули увагу, що підготовка фахівців спеціальної освіти повинна включати формування вміння професійного саморозвитку, підвищення рівню самоосвіти, професійного зростання при вирішенні освітніх потреб дітей з особливими освітніми потребами. Відмінною особливістю професійної підготовки фахівця спеціальної освіти у закладах вищої освіти є те, що його професійна діяльність у майбутньому буде орієнтована на особистість дитини, її вивчення і розвиток. А це означає, що особливу увагу в процесі навчання та оволодіння професією необхідно приділити формуванню педагогічної спрямованості та мотивації. Навчальний процес у педагогічному вищому навчальному закладі має бути побудований так, щоб майбутній фахівець сприймав себе особистістю, яка вміє адекватно оцінити свої можливості і вчитися бачити особистість у кожному з оточуючих людей. Все це передбачає неможливість здійснити професійну підготовку без творчого підходу до процесу навчання.

Ключові слова: індивідуалізація, діти з особливими освітніми потребами, індивідуальна освітня траєкторія, індивідуалізація освітнього процесу, гнучкість педагогічних знань.

The article considers the problem of training future special education teachers with children who have special educational needs, means of organizing the educational process taking into account an individual approach; the essence of the concept of "professional training," "individual educational trajectory" and the concept of "flexibility of pedagogical knowledge" is disclosed, which provides an opportunity to improve the quality of professional training of special education teachers at the modern level. It is determined that in accordance with the needs set by higher education, it is necessary to form the ability of applicants for higher education to find different ways of solving professional problems in accordance with situations, that is, to be able to apply the flexibility of pedagogical knowledge. It is indicated on the need to train specialists in special education, taking into account the assimilation of theoretical knowledge and their consolidation during the passage of industrial practice.

Based on the analysis of special literature, an analysis of the professional training of a specialist who provides assistance to children with special educational needs was carried out. We in the article presented directions of assimilation of practical skills, knowledge and skills with close use of the individual educational trajectory in the assimilation of educational components. We noticed that the training of specialists in special education should include the formation of the ability of professional self-development, increasing the level of self-education, professional growth in addressing the educational needs of children with special educational needs.

A distinctive feature of the professional training of a specialist in special education in higher education institutions is that his professional activity in the future will be focused on the personality of the child, his study and development. This means that special attention in the process of learning and mastering the profession should be paid to the formation of pedagogical orientation and motivation. The educational process in the pedagogical higher educational institution should be built so that the future specialist perceives himself as a person who is able to adequately assess his capabilities and learn to see the personality in each of the surrounding people. All this implies the inability to carry out professional training without a creative approach to the learning process.

Key words: individualization, children with special educational needs, individual educational trajectory, individualization of the educational process, flexibility of pedagogical knowledge.

УДК 371.13:371.15

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.18>

Самойлова І.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної педагогіки
і психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Кулешова В.В.,

докт. пед. наук, доцент,
зав. кафедрою освітніх технологій
та охорони праці
Навчально-наукового професійно-
педагогічного інституту Української
інженерно-педагогічної академії

Мальована В.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри освітніх технологій
та охорони праці
Навчально-наукового професійно-
педагогічного інституту Української
інженерно-педагогічної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розвиток спеціальної освіти у закладах вищої освіти (ЗВО) створює умови для впровадження індивідуалізації в освітній процес. Професійна підготовка фахівців спеціальної освіти розглядається, як уміння втілювати у навчально-виховний процес індивідуальну траєкторію кожного здобувача

освіти. Це дозволить відстежувати і коректувати навчально-виховний процес у ЗВО з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей та інтересів здобувачів вищої освіти під час їх професійного становлення. Сьогодні суспільству потрібен фахівець, який має бути не лише носієм педагогічних знань і способів їх передачі, а безпосередньо

буде активним суб'єктом професійно-педагогічної діяльності. Він повинен мати професійно-значущі якості, зацікавлений і орієнтований на розвиток особистості учнів, їхніх здібностей, який уміє вирішувати освітні завдання і здатний проектувати як свою діяльність, так і спільну діяльність з учнями, готовий до співпраці і співтворчості. Відчувається потреба в нових технологіях підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Особливу значущість покладено на врахування індивідуального підходу під час у закладах вищої освіти підготовки педагогів спеціальної освіти здатних відповідати сьогodнішнім суспільним викликам, спроможним на високому рівні впроваджувати в освітній процес дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання професійної підготовки педагогів спеціальної освіти приділяють увагу сучасні українські вчені та науковці за кордоном. Про це свідчить комплексний аналіз наукової спеціальної, психолого-педагогічної та медичної літератури. Вони зазначають, що успішність дошкільної інклюзивної освіти буде залежати саме від професійної компетентності педагогів спеціальної освіти. Так, у дослідженні В. Бондар, І. Шапошніковій приділено увагу переходу від теоретичних знань до вміння використовувати їх у практичній діяльності. Вони зазначають, що необхідно більш значення приділяти оволодіння навичкам практичній діяльності, вмінні застосовувати знання у різних практичних ситуаціях, тобто проявляти гнучкість педагогічних знань, індивідуальний підхід до вирішення кожного завдання [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на це, залишається нерозв'язаною проблема підготовки фахівців, які могли б задовольнити освітні потреби різних категорій дітей

З метою підготовки фахівців з високим рівнем сформованості знань, здатних у подальшому до професійного самовдосконалення, інноваційного перетворення навчально-виховного процесу у закладах освіти, які спроможні були проявляти гнучкість знань у вирішенні індивідуальних корекційно-відновлювальних завдань дітям з ООП.

Мета статті – розкриття напрямків професійної підготовки майбутніх педагогів спеціальної освіти в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. У Концепції державної програми розвитку освіти України підкреслюється, що основна мета професійної освіти – це підготовка висококваліфікованого фахівця відповідного рівня і профілю, компетентного, що вільно володіє своєю професією, здібного до ефективної роботи за фахом.

Діти з порушеннями мовлення в Україні мають право отримати спеціальну медико-психолого-

педагогічну допомогу у закладах системи охорони здоров'я та у системі дошкільної освіти. Формування мовленнєвої діяльності у спеціальних дошкільних закладах має свою специфічність і потребує високий рівень професійної компетенції фахівців спеціальної освіти.

Пріоритетним напрямом у підготовці здобувачів освіти є професійна підготовка з формування педагогічних знань і практичних навичок фахівця спеціальної освіти, який повинен бути не тільки носієм знань, але і вмінні їх застосовувати у нестандартних, нетипових ситуаціях у професійній діяльності. Отже, проблема професійної підготовки фахівця спеціальної освіти, повинна сформулювати кваліфікованого фахівця, здатного до творчої професійної діяльності та взаємодії з учнями та їхніми батьками спрямованого на саморозвиток, індивідуалізацію освітнього процесу.

Таким чином, підготовка майбутнього вчителя передбачає професійне зростання вчителя, що неможливо здійснити без індивідуального підходу до процесу навчання. Тому система професійної педагогічної спеціальної освіти повинна передбачати індивідуальну діяльність педагога спеціальної освіти.

Процес професійної педагогічної підготовки А. Троцько визначає як систему, що характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних і функціональних компонентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [4].

Вчені визначають процес професіонального становлення майбутнього логопеда до формування його систематизованої сукупності знань, умінь і навичок, що тісно поєднується з розвитком професійної компетентності.

Формування у здобувачів освіти саме, гнучкості знань, надає можливість до самостійного знаходження варіативних способів застосування знань при зміні ситуації або різних способів у одній і тій же ситуації. Чим більше варіантів ситуації, що вимагають знаходження нового способу застосування знань та чим швидше здобувач знаходить цей спосіб, тим більш гнучкими є його знання. Гнучкість знань може виявлятися також у здатності запропонувати самостійно знайдені або сконструйовані декілька способів їх застосування для однієї ситуації.

Майбутній учитель повинен уміти думати, тобто організувати взаємозв'язок минулих і справжніх подій; уміти протистояти невпевненості і складності; займати позицію в дискусіях і відстоювати свою власну думку.

У процесі формування гнучкості педагогічних знань Р. Бендлер, Д. Гриндер зазначають, що на практиці майбутній учитель повинен мати гнучкість

у поведінки, що включає безліч реакцій поведінки. Вони вказують на уміння педагога змінювати поведінку залежно від ситуацій і обставин, тобто виявляти поведінкову гнучкість.

Для майбутньої професійної діяльності особливо значущою є суб'єктна позиція здобувача, забезпечити яку допомагає врахування індивідуальних особливостей, а також включення в освітній процес особистісного досвіду кожного здобувача вищої освіти.

Індивідуальний підхід розкриває особистість для розвитку здібностей, засвоєння знань, вмінь та навичок, обдарованості кожного здобувача вищої освіти. Саме індивідуальна освітня траєкторія надає нам багато можливостей використувати її при наданні освітніх послуг майбутнім фахівцям спеціальної освіти у засвоєнні навчальних дисциплін та практичних вмінь та навичок під час проходження практики.

У цих умовах основними завданнями навчально-педагогічної, виробничої практики підвищення рівня є:

- поглиблення та закріплення теоретичних знань здобувачів вищої освіти;
- формування та закріплення основних професійно-педагогічних умінь, навичок, досвіду відповідно до вимог стандартів вищої педагогічної освіти та кваліфікаційної характеристики фахівця;
- розвиток у майбутніх фахівців педагогічної свідомості і професійно значущих якостей особистості;
- відпрацювання основ володіння педагогічними технологіями і педагогічною технікою;
- навчання методам вивчення та аналізу педагогічного досвіду і застосування його в педагогічній діяльності;
- формування творчого мислення, індивідуального стилю професійної діяльності, дослідницького підходу;
- профорієнтація і професійне виховання, розвиток і закріплення інтересу до педагогічної діяльності та роботи з дітьми;
- відпрацювання умінь здійснювати диференційований і індивідуальний підхід до дітей з ООП;
- оволодіння студентами методикою вивчення дітей і дитячого колективу;
- розвиток потреби в педагогічному самоосвіті та постійному самовдосконаленні;
- планування корекційно-розвиваючої роботи з дітьми з порушеннями мовлення;
- створення оптимальних умов для реалізації потенціальних можливостей для дітей з особливими освітніми потребами;
- встановлення педагогічних відносин з дітьми, колегами, батьками;
- професійна діагностика придатності до обраної професії;

- вивчення сучасного стану навчально-виховної роботи в різних типах шкіл, дошкільних закладів освіти.

Застосування індивідуальної освітньої траєкторії у професійній підготовці, дозволяє здобувачам знаходити для себе напрямок життєвого шляху у професійній діяльності, що сприяє формуванню практичних навичок удосконалення самостійності, мобільності, гнучкості педагогічних знань, застосування ініціативності, пошукових, науково-дослідницьких й багатьох інших якостей і здібностей.

Аналізуючи спеціальну та методичну літературу нами було визначено, що сучасні українські дослідники (В. Бондар, Ю. Бистрова, О. Глузман, А. Колупаєва, О. Рацул, В. Синьов, М. Шеремет та інші) привертають цієї проблемі багато уваги.

Забезпечення повноцінного розвитку дитини передбачає взаємозв'язок предметно-розвивального середовища та змістовного спілкування дорослих з дітьми. Тобто, середовище призводить до дійсних змін у людині, сприяє її особистісному розвитку. Як зазначає Т. Зубарева, інклюзивне освітнє середовище характеризується системою ціннісного ставлення до навчання, виховання і особистісного розвитку дітей, які мають особливі освітні потреби, а також сукупністю ресурсів (засобів, зовнішніх і внутрішніх умов), їх життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі і спрямованістю на реалізацію індивідуальних освітніх напрямків навчання і виховання у соціумі [2, с. 22].

Відмінною особливістю підготовки фахівців спеціальної освіти в педагогічному навчальному закладі є те, що його професійна діяльність у майбутньому буде орієнтована на особистість дитини, її вивчення й розвиток. А це означає, що особливу увагу в процесі навчання та оволодіння професією необхідно приділити формуванню педагогічної спрямованості й мотивації. Навчальний процес у педагогічному вищому навчальному закладі має бути побудований так, щоб майбутній учитель сприймав себе особистістю, яка вміє адекватно оцінити свої можливості та достоїнства, що має можливість виявити себе та вчитися бачити особистість у кожному з оточення.

Сучасна система вищої освіти створює передумови для індивідуалізації освітнього процесу, надаючи можливість вибору індивідуального шляху в освіті. Тому, ми пропонуємо приділити значення саме індивідуальній освітній траєкторії, що дозволить кожному здобувачу спеціальної освіти розкрити в себе саме ті якості особистості, які вкрай необхідні майбутньому професіоналу у його практичній діяльності.

Отримані знання і вміння надають можливості майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів забезпечувати моніторинг психофізичного і соціального розвитку дітей, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини

при складанні індивідуальної програми розвитку, навчання і виховання з метою корекції процесів розвитку і соціалізації дитини, у якої в результаті дії різних факторів ці процеси є ушкодженими; ефективно організовувати взаємодію з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами [3].

Висновки. Отже, успішна та ефективна практична реалізація підготовки фахівців спеціальної освіти залежить насамперед від ставлення до нього фахівців як суб'єкта навчально-виховної діяльності. Педагог повинен бути компетентним і володіти такими якостями: гуманістична переконаність, громадянська моральна зрілість; пізнавальна та педагогічна спрямованість; захопленість професією, любов до дітей; вимогливість до себе й оточення, справедливість, витримка й самокритичність; педагогічна творча уява та спостережливість; щирість, скромність, відповідальність, твердість і послідовність. Для майбутньої професійної діяльності особливо

значущою є суб'єктна позиція здобувача вищої освіти, забезпечити яку допомагає врахування індивідуальних особливостей, а також включення в освітній процес особистісного досвіду кожного здобувача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галузевий стандарт вищої освіти: освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра. За спеціальністю 6.010100 Початкове навчання. Розробники стандарту: Бондар В.І., Шапошнікова І.М., Каніщенко А.П. та інші. Загальна редакція академіка АПН України Бондаря Володимира Івановича. Міністерство освіти і науки України. Київ. 2006. 57 с.
2. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посібник. за ред. Т. Лормана, Дж. Депплер, Д. Харві. Київ, 2010. 296 с.
3. Мартинчук О.В. Основи корекційної педагогіки. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 288 с.
4. Троцько Г. Ф. Історія педагогіки. Харків. 2008. 545 с.